

Els catàlegs de paisatge de Catalunya

Pere Sala

Catalunya gaudeix d'una gran riquesa i diversitat de paisatges, de les més elevades del continent europeu. Ara bé, en les darreres dècades els paisatges de Catalunya s'han modificat com mai fins ara i aquesta transformació no ha comportat, en general, una millora de la qualitat dels paisatges, sinó més aviat el contrari. Durant aquest període de temps s'ha generat en aquest país un evident allunyament, una ruptura, entre la societat i el seu entorn, fins al punt que una part significativa de la societat s'ha tornat insensible als valors del paisatge. El ritme d'homogeneïtzació, degradació i empobriment dels paisatges ha estat intens (i continua essent-ho en algunes zones, sobretot del litoral, del Pirineu i de la regió metropolitana de Barcelona): dispersió urbanística, infraestructures disseminades i de baixa qualitat estètica, fragmentació i simplificació de paisatges agrícoles, etc. La llista és llarga. Lluny de l'organització, l'harmonia i la tranquil·litat, que són valors latents dels paisatges del nostre país, sorgeixen el desordre, l'abandó, la vulnerabilitat i el desarrelament.

Caldria apuntar com a factors determinants d'aquestes transformacions el canvi de model agrícola i de producció industrial, els nous models de planificació a escala regional i local, així com de transport, infraestructures, turisme i lleure, i, en definitiva, els canvis en l'economia europea i mundial. A tots aquests fenòmens cal afegir-hi un context jurídic català que ha estat tradicionalment pobre en el tractament legislatiu de la temàtica paisatgística. En efecte, tant la Llei 12/1985, d'espais naturals, que va aixecar en el seu moment una certa expectativa amb relació a la temàtica paisatgística per mitjà, sobretot, del Pla d'espais d'interès natural (PEIN), com posteriorment la Llei 2/2002, d'urbanisme, tot i representar un avenç molt destacable, tracten el paisatge a partir de les seves singularitats i excepcionalitats, no amb un plantejament sistemàtic i globalitzador. Aquest enfocament ha provocat que el desordre hagi impregnat molts dels paisatges quotidians (els més propers als pobles i ciutats i a les principals infraestructures).

La Llei 8/2005, de 8 de juny, de protecció, gestió i ordenació del paisatge de Catalunya, nascuda amb l'objectiu de redreçar precisament aques-

tes dinàmiques, crea el catàleg de paisatge com un instrument nou per a la introducció d'objectius paisatgístics en el planejament territorial a Catalunya, així com en les polítiques sectorials. S'adopten, d'aquesta manera, els principis i les estratègies d'acció que estableix el Conveni europeu del paisatge promogut pel Consell d'Europa¹, el qual insta els estats europeus a identificar tots els seus paisatges, avaluar-ne l'estat i definir objectius de qualitat paisatgística que orientin les respectives polítiques públiques que incideixen en el territori.

L'Observatori del Paisatge de Catalunya, assumint el repte d'incrementar el coneixement que té la societat catalana dels seus paisatges i donar suport a l'aplicació a Catalunya del Conveni europeu del paisatge, és l'ens responsable de l'elaboració dels catàlegs de paisatge. Els catàlegs neixen en un moment en què resulta vital implantar una nova cultura de l'ordenació territorial basada en la gestió prudent i sostenible dels recursos naturals, en un tractament nou i imaginatiu del sòl no urbanitzable i del paisatge en el seu conjunt i en una nova forma de govern i de gestió del territori basada en el diàleg i la concertació social.

Els catàlegs de paisatge. Una eina per a introduir el paisatge en la planificació territorial i sectorial

Els catàlegs de paisatge són un nou instrument per a protegir, gestionar i ordenar el paisatge a Catalunya des de la perspectiva del planejament territorial. El seu principal objectiu és el de contribuir a la incorporació del paisatge en els plans territorials parcials² però també en els plans directores territorials i en els urbanístics, així com en els plans sectorials que impulsa la Generalitat de Catalunya. La incorporació de la variable paisatgística en els plans territorials parcials és fonamental, sobretot pel fet de situar-se,

1 Conveni adoptat pel Comitè de Ministres del Consell d'Europa el 19 de juliol del 2000 i firmat el 20 d'octubre del 2000 per 18 països durant una conferència ministerial a Florència. El Parlament de Catalunya va adherir-s'hi el 20 de desembre del 2000 a través de la Resolució 364/VI del Parlament de Catalunya, d'adhesió al Conveni europeu del paisatge.

2 Els plans territorials parcials estan pensats per desplegar el Pla territorial general de Catalunya i se centren en tres sistemes bàsics de l'estructura i la funcionalitat del territori: sistema d'espais oberts, sistema d'assentaments urbans i sistema d'infraestructures de mobilitat.

jeràrquicament, per sobre del planejament urbanístic municipal. Els catàlegs són alhora de gran utilitat en el desenvolupament d'altres polítiques i estratègies de caràcter sectorial lligades al paisatge (conservació de la natura, agricultura, indústria, infraestructures de transport, cultura i turisme), així com en la sensibilització de la societat catalana sobre el paisatge i els valors ambientals, culturals i estètics.

L'article 10 de la Llei del paisatge defineix els catàlegs de paisatge de Catalunya com “els documents de caràcter descriptiu i prospectiu que determinen la tipologia dels paisatges de Catalunya, n'identifiquen els valors i l'estat de conservació i proposen els objectius de qualitat que han de complir”. Els catàlegs de paisatge no són, doncs, un mer inventari d'elements, espais o valors, tal com podria suscitar-ne el nom. Són molt més que això. Els catàlegs de paisatge són les eines que permeten conèixer com és el nostre paisatge i quins valors té, quins factors expliquen que tinguem un determinat tipus de paisatge i no un altre, com evoluciona el paisatge en funció de les actuals dinàmiques econòmiques, socials i ambientals, i, finalment, quin tipus de paisatge volem i com podem assolir-lo. Els catàlegs, per tant, aporten informació de gran interès sobre tots els paisatges catalans, els seus valors existents i aquells que es poden potenciar, i contribueixen d'aquesta manera a definir i aplicar una nova política del paisatge a Catalunya, que ha de disposar de la complicitat i la participació activa dels agents socials que intervenen en el territori.

Àmbit d'aplicació

Els catàlegs de paisatge es conceben normativament com unes eines que han de permetre integrar el paisatge, sobretot, en els plans territorials parcials. És per aquest motiu que el seu abast territorial es correspon amb el de cadascun dels set àmbits d'aplicació dels plans territorials parcials: Alt Pirineu i Aran, Comarques Centrals, Camp de Tarragona, Terres de Lleida, Regió Metropolitana de Barcelona, Comarques Gironines i Terres de l'Ebre.

Figura 1. Àmbits d'aplicació dels catàlegs de paisatge. Font: Observatori del Paisatge de Catalunya.

Fins a la data de tancament d'aquesta publicació, l'Observatori del Paisatge ha presentat els catàlegs corresponents al Camp de Tarragona, les Terres de Lleida, i les Terres de l'Ebre i és a punt de presentar el de les Comarques Gironines .

Alguns criteris que en regeixen l'elaboració

Els catàlegs de paisatge parteixen d'una visió integrada del paisatge, prenent els components naturals i culturals conjuntament, mai per separat. El paisatge s'entén en els catàlegs com una àrea, tal com és percebuda per la població, el caràcter de la qual és el resultat de la interacció dinàmica de factors naturals (com ara el relleu, la hidrologia, la flora i la fauna) i humans

(com ara les activitats econòmiques i el patrimoni històric). El paisatge es concep, al mateix temps, com una realitat física i la representació que ens en fem. El paisatge és la fesomia d'un territori amb tots els seus elements naturals i antròpics i, també, els sentiments i les emocions que desperten en el moment de contemplar-los. Per tant, és concebut com la projecció cultural d'una societat en un espai determinat des d'una dimensió material, espiritual i simbòlica.

Seguint els principis de l'esmentat Conveni europeu del paisatge, els catàlegs de paisatge van més enllà de l'estricta protecció dels paisatges i centren les seves propostes, sobretot, a gestionar-los i ordenar-los, que són els principals reptes que tenen les polítiques del paisatge amb relació als paisatges de Catalunya, sobretot els més degradats. Això significa que no es persegueix la immutabilitat dels paisatges, sinó més aviat la defensa dels valors que no han de desaparèixer encara que el paisatge evolucioni.

Una altra de les característiques bàsiques dels catàlegs de paisatge és que no estan concebuts com uns inventaris d'indrets d'interès per la seva singularitat o excepcionalitat paisatgística, sinó que el seu àmbit d'actuació comprèn el conjunt del territori català. Aquest matís és important perquè deixa clar que els catàlegs no atenen només aquells paisatges amb uns determinats valors escènics, harmònics o ecològics excepcionals, sinó que abracen tot tipus de paisatges i no exclouen cap part del territori, sobretot aquells que tenen una menor protecció o atenció. Analitzen també, doncs, els espais marginals i degradats, els quotidians, com, per exemple, els paisatges de les àrees comercials i els espais industrials, i els conformats per infraestructures i equipaments (aeroports, grans nusos de comunicació, naus industrials, gasolineres). Així, l'abast és global, i va des dels espais naturals fins als urbans, passant pels rurals i periurbans, així com les aigües interiors i marítimes. De la mateixa manera, els catàlegs de paisatge atenen la diversitat i són sensibles a l'ús i a les diferents percepcions amb relació al paisatge de grups socials tan diversos com ara els infants, la gent gran i les persones afectades per qualsevol minusvalidesa.

Continguts

La Llei del paisatge estableix els continguts mínims de cadascun dels set catàlegs de paisatge: l'inventari dels valors paisatgístics presents a la seva

àrea; les activitats i els processos que incideixen o han incidit de manera més notòria en la configuració actual del paisatge; els principals recorreguts i espais des dels quals es percep el paisatge; la delimitació de les unitats de paisatge, enteses com a àrees estructuralment, funcionalment i/o visualment coherents sobre les quals pot recaure un règim diferenciat de protecció, gestió o ordenació; la definició dels objectius de qualitat paisatgística per a cada unitat de paisatge que expressin les aspiracions de la col·lectivitat pel que fa a les característiques paisatgístiques del seu entorn, i, finalment, una proposta de mesures i accions necessàries per a assolir els objectius de qualitat paisatgística.

Funcions

Els catàlegs de paisatge són uns documents al servei de la societat civil que alhora permeten una decisió pública documentada en matèria de paisatge. Més específicament, els catàlegs tenen les següents funcions:

- Servir de base per a definir les directrius del paisatge³, que s'han d'incorporar amb caràcter normatiu als set plans territorials parcials que elabora el Departament de Política Territorial i Obres Públiques, així com als plans directors territorials i urbanístics.
- Ser una referència de gran utilitat per als instruments urbanístics i les decisions urbanístiques en general.
- Aportar informació de referència, així com orientacions i directrius per als professionals, i també instruments de formació i sensibilització per als responsables de la presa de decisions.
- Actuar com a documents de partida per a la definició d'estratègies regionals o locals, o d'estratègies específiques de paisatge per a determinats territoris de Catalunya, com ara les cartes del paisatge⁴,

³ Les directrius del paisatge són, tal com estableix la Llei del paisatge, el conjunt de normes i recomanacions que, per tal d'assolir els objectius de qualitat establerts en els catàlegs, s'incorporen normativament en el planejament territorial i es tenen presents en les actuacions amb incidència sobre el paisatge. La Llei del paisatge estableix que les directrius del paisatge poden ser també d'aplicació directa al planejament urbanístic, d'incorporació obligatòria en la seva modificació i revisió, o bé constituir recomanacions a aquesta escala de planejament.

⁴ Les cartes del paisatge a Catalunya s'expliquen en el capítol de la pàgina 254 d'aquesta publicació.

que han de tenir en compte el que s'ha establert en els catàlegs de paisatge que afecten el seu àmbit.

- Actuar com a documents de base per a campanyes de sensibilització sobre la diversitat paisatgística de Catalunya i els seus valors, i per a la inserció del paisatge en diferents nivells de l'ensenyament a Catalunya.
- Ser útils en la planificació sectorial, com per exemple per a polítiques de conservació de la natura, agràries, de desenvolupament rural o de promoció turística associada al paisatge.
- Proporcionar els objectius de qualitat paisatgística i la informació necessaris per als processos d'avaluació ambiental de plans i programes, estudis d'impacte paisatgístic⁵, així com per als estudis d'impacte ambiental de projectes amb incidència sobre el territori.

Un altre aspecte rellevant dels catàlegs de paisatge és la seva capacitat de crear sinergies amb altres iniciatives, fins al punt que permeten disminuir els costos i reduir esforços en l'elaboració d'altres instruments (plans, cartes, projectes, avaluacions ambientals de plans i programes, estudis d'impacte, etc.).

Elaboració i aprovació dels catàlegs

El Decret 343/2006, de 19 de setembre, pel qual es desenvolupa la Llei 8/2005, de 8 de juny, de protecció, gestió i ordenació del paisatge, i es regulen els estudis i informes d'impacte i integració paisatgística, assigna a l'Observatori del Paisatge de Catalunya la tasca d'elaborar els set catàlegs de paisatge de Catalunya, un per a cadascuna de les set regions que són àmbit de la planificació territorial de Catalunya (vegeu la figura 1).

Per dur a terme els catàlegs de paisatge, l'Observatori estableix convenis amb grups de recerca de les universitats catalanes, els quals conformen equips de treball interdisciplinaris formats per especialistes en els àmbits de l'anàlisi, la gestió i la intervenció en el paisatge, així com la planificació

⁵ Els estudis d'impacte i integració paisatgística a Catalunya s'expliquen en el capítol de la pàgina 188 d'aquesta publicació.

territorial i urbanística. L'equip tècnic inclou, també, especialistes en sistemes de participació pública i social. Aquesta fórmula utilitzada diversifica i enriqueix les visions del paisatge presents en els catàlegs. L'Observatori del Paisatge dirigeix, coordina i supervisa el desenvolupament de tots els treballs, i elabora el document definitiu que es lliura al Departament de Política Territorial i Obres Públiques.

El decret esmentat estableix que els catàlegs de paisatge han de ser aprovats amb caràcter previ per la Direcció General d'Arquitectura i Paisatge del Departament de Política Territorial i Obres Públiques (DPTOP). L'acord d'aprovació definitiva del catàleg correspon al conseller de Política Territorial i Obres Públiques, previ procés d'informació pública. L'aprovació dels catàlegs de paisatge els converteix en una eina d'ús públic per a la societat i de referència obligada per a qualsevol iniciativa pública que tingui incidència sobre el paisatge.

	Direcció, coordinació i elaboració	Treballs per a l'elaboració	Presentació al DPTOP	Aprovació inicial (DPTOP)	Aprovació definitiva (DPTOP)
Alt Pirineu i Aran	Observatori del Paisatge de Catalunya	Universitat Autònoma de Barcelona			
Camp de Tarragona	Observatori del Paisatge de Catalunya	Universitat Rovira i Virgili i Universitat de Girona	Maig del 2007	30 de juliol del 2008	
Comarques Centrals	Observatori del Paisatge de Catalunya	Universitat de Barcelona			
Comarques Gironines	Observatori del Paisatge de Catalunya	Universitat de Girona i Universitat Politècnica de Catalunya	Novembre del 2009		
Regió Metropolitana de Barcelona	Observatori del Paisatge de Catalunya	Universitat Politècnica de Catalunya			
Terres de Lleida	Observatori del Paisatge de Catalunya	Universitat de Lleida i Universitat Politècnica de Catalunya	Febrer del 2007	27 de novembre del 2007	10 de setembre del 2008
Terres de l'Ebre	Observatori del Paisatge de Catalunya	ConSORCI de Serveis Agroambientals de les Comarques del Baix Ebre i Montsià (CODE) i Universitat Rovira i Virgili	Juliol del 2009		

Taula 1. Estat del procés d'elaboració i aprovació dels catàlegs de paisatge de Catalunya (octubre del 2009). Font: Observatori del Paisatge de Catalunya.

Breus apunts metodològics

‘Prototipus de catàleg de paisatge’: la construcció i actualització permanent d’una metodologia

Els catàlegs de paisatge representen una eina completament nova que té molt pocs precedents a escala internacional, per bé que a Europa hi ha una important base de coneixement sobre aquest tema. Convé ressaltar en aquest sentit l’experiència acumulada en països europeus com ara el Regne Unit (concretament l’oficina governamental Natural England) i Irlanda, amb les avaluacions del caràcter del paisatge (*landscape character assessment*), o Bèlgica, França, Eslovènia i Espanya, amb els respectius atles paisatgístics, que han identificat i avaluat els paisatges a escala estatal i regional.

L’encàrrec d’elaborar els catàlegs de paisatge per part de la Generalitat de Catalunya va portar l’Observatori del Paisatge a formular-se algunes preguntes: com han de ser els catàlegs de paisatge; a quina escala de treball s’han de realitzar; quins valors s’han d’identificar; com s’avaluen els paisatges; com es posa a un mateix nivell els elements naturals, culturals i perceptius del paisatge; què són els objectius de qualitat paisatgística; i, la principal pregunta: com s’han de traduir els objectius de qualitat paisatgística en directrius útils per al planejament territorial i urbanístic?

Aquests dubtes, sumats al caràcter innovador de l’eina i a la seva transcendència en la planificació territorial a Catalunya, van impulsar l’Observatori del Paisatge a elaborar el *Prototipus de catàleg de paisatge*⁶, una guia metodològica que estableix un marc comú de treball per a elaborar els set catàlegs de paisatge d’una forma coherent i coordinada. Aquest document, redactat d’una manera semblant a les *guidelines* d’origen anglosaxó, va ser posat a la consideració de més de 70 institucions, grups de recerca i experts en paisatge per tal d’obtenir el màxim consens sobre els continguts.

L’experiència assolida en els treballs continuats d’elaboració dels set catàlegs de paisatge, així com l’intercanvi amb altres experiències europees semblants, contribueixen a ajustar i actualitzar permanentment la metodologia descrita en el *Prototipus de catàleg de paisatge* per tal d’afinar-la als objectius que es persegueixen.

⁶ El *Prototipus de catàleg de paisatge* es pot obtenir al web de l’Observatori del Paisatge de Catalunya (www.catpaisatge.net/cat/cataleg_prototipus.php).

Fases d'elaboració dels catàlegs de paisatge

El procediment per a elaborar els catàlegs de paisatge es divideix en quatre fases. La primera és la d'identificació i caracterització, en què s'identifiquen les unitats de paisatge i se'n descriu el caràcter i la seqüència evolutiva, es fa un inventari exhaustiu dels seus valors paisatgístics, es descriu la dinàmica general del paisatge i els factors naturals i socioeconòmics que han intervingut, i intervenen, en la seva evolució i transformació, i s'analitza la possible evolució futura del paisatge bo i considerant les dinàmiques naturals del medi, així com les tendències socioeconòmiques, la legislació vigent i la implementació de les polítiques territorials, urbanístiques i sectorials actuals.

La segona fase d'elaboració dels catàlegs és la d'avaluació del paisatge, que consisteix a estudiar les debilitats, les amenaces, les fortaleses i les oportunitats per a protegir, gestionar i ordenar el paisatge, en clau de sostenibilitat. En la següent fase es defineixen els objectius de qualitat paisatgística a partir de la informació obtinguda en les dues primeres fases i de la participació dels agents implicats en les transformacions que tenen lloc en el paisatge. I, finalment, durant la darrera fase s'estableixen criteris (mesures, en la terminologia de la Llei del paisatge) i accions, que són la base per a la definició de les directrius del paisatge.

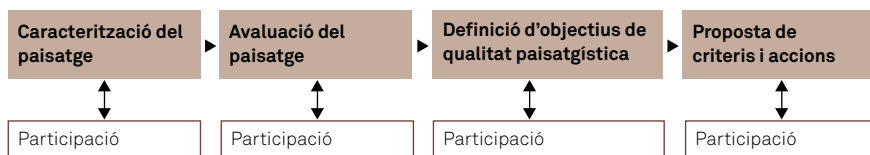

Figura 2. Les fases d'elaboració dels catàlegs de paisatge i el seu vincle amb la participació. Font: Observatori del Paisatge de Catalunya.

Al llarg de totes les fases d'elaboració del catàleg s'han previst diversos instruments de participació pública, que s'expliquen en el següent apartat.

Consulta i participació pública

És fonamental que ciutadans i administracions participin conjuntament en les decisions que es refereixen a la protecció, gestió i ordenació del paisatge. Naturalment, és responsabilitat de l'Administració, per mitjà de les

polítiques públiques, vetllar per l'adequada protecció i bona gestió del paisatge, però també cal que els ciutadans, individualment o col·lectivament, s'involucrin en la definició d'aquestes polítiques i reclamin el seu dret a tenir un paisatge de qualitat.

Els catàlegs de paisatge integren la consulta i la participació pública com a eina per a la implicació i la coresponsabilitat de la societat en la gestió i la planificació del paisatge. La seva importància també rau en el fet que és mitjançant el procés participatiu que es poden detectar els factors més perceptius, identitaris i intangibles del paisatge com, per exemple, el sentit d'un lloc, factors que difícilment s'identificarien exclusivament amb el treball tècnic en un despatx. La tipologia de participants, la diversitat de perfils i discursos que representen, el seu nombre i la seva cultura participativa són factors que condicionen significativament el procés.

Per captar el màxim de visions diferents sobre un mateix paisatge, la consulta pública es realitza en diferents nivells, que varien en cada catàleg de paisatge. Els diversos mecanismes de consulta pública⁷ utilitzats durant el procés d'elaboració dels catàlegs de paisatge, la complexitat dels quals s'ha anat incrementant, són l'enquesta telefònica, els estudis d'opinió, la consulta a través del web de l'Observatori (www.catpaisatge.net), les entrevistes als agents del paisatge, els grups de discussió, els tallers amb agents del paisatge, els tallers amb persones a títol individual i els tallers oberts (vegeu la taula 2).

	Tipologia de participants	Fases de més incidència	Durada aproximada
Enquesta telefònica	Persones a títol individual	Caracterització i avaluació	2 mesos
Estudi d'opinió⁸	Persones a títol individual	Caracterització i avaluació	6 mesos
Consulta a través del web de l'Observatori	Persones a títol individual	Caracterització, avaluació i objectius	2-4 mesos
Entrevistes a agents	Agents del paisatge	Caracterització i avaluació	2-3 mesos
Grups de discussió	Agents del paisatge	Caracterització i avaluació	2 mesos

⁷ Aquests instruments han gaudit del suport i de l'experiència de la Direcció General de Participació Ciutadana del Departament d'Interior, Relacions Institucionals i Participació Ciutadana de la Generalitat de Catalunya.

⁸ L'estudi va ser elaborat per l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans.

Tallers amb agents	Agents del paisatge	Objectius de qualitat paisatgística	3 mesos
Tallers amb persones a títol individual	Persones a títol individual	Avaluació, objectius i mesures	3 mesos
Tallers oberts	Persones a títol individual i agents del paisatge	Caracterització i avaluació	3 mesos

Taula 2. Resum dels diversos instruments de consulta i participació utilitzats en els catàlegs de paisatge. Font: Observatori del Paisatge de Catalunya.

La participació en els catàlegs de paisatge ha permès implicar persones en el procés d'identificar i valorar els propis paisatges, entendre les dinàmiques que els transformen, així com les seves oportunitats i potencialitats i els seus riscos, i aportar idees per incidir sobre el seu futur. La consulta i la participació, a més, tenen un gran potencial per a educar en els valors del paisatge.

Imatge 1. Mostra de part de la consulta ciutadana del Catàleg de paisatge de la Regió Metropolitana de Barcelona, realitzada per mitjà del web de l'Observatori del Paisatge, www.catpaisatge.net.

Alguns resultats rellevants dels catàlegs

Els catàlegs de paisatge representen una extraordinària font de coneixement de tots els paisatges de Catalunya, una informació fins ara inexistente. Per la seva capacitat de documentar i orientar les polítiques públiques o per la seva capacitat pedagògica o de sensibilització de la societat, es poden destacar sis tipologies de resultats de gran rellevància: unitats de paisatge, valors en el paisatge, paisatges d'atenció especial, miradors i itineraris, objectius de qualitat paisatgística i criteris i accions.

Les unitats de paisatge

L'elaboració dels set catàlegs de paisatge ha permès obtenir, per primera vegada, el mapa de les unitats de paisatge⁹ (paisatges) de Catalunya, un mapa fins ara inexistent (vegeu la figura 3). Amb 135 paisatges, el mapa evidencia la gran diversitat i riquesa de paisatges de Catalunya, de les més elevades del continent europeu, que fa del paisatge un patrimoni de primer ordre. Les unitats de paisatge són les àrees que tenen un mateix caràcter paisatgístic, és a dir, caracteritzades per un conjunt d'elements que els confereixen una idiosincràsia diferenciada de la resta del territori i contribueixen a fer que un paisatge sigui diferent de l'altre (i no millor o pitjor)¹⁰.

Els 135 paisatges identificats s'han obtingut mitjançant l'anàlisi i la interacció de molts factors: el clima, la combinació de formes del relleu (muntanyes, valls, planes, etc.), la vegetació, els usos del sòl (cultius, zones urbanitzades, boscos de ribera, etc.), l'organització de l'espai, el patrimoni, la mil·lenària activitat humana sobre el territori (camins, estructu-

⁹ Una anàlisi acurada d'estudis fets arreu constata que, per a delimitar i caracteritzar les tipologies de paisatge, s'ha emprat principalment el concepte "unitat de paisatge", que alhora forma part d'una família de conceptes afins que sovint expressen realitats diferents. Aquesta diversitat en la conceptualització del terme ha contribuït a enriquir les visions que es tenen sobre els paisatges, però, com a contrapartida, no ha facilitat la comunicació entre els especialistes. En aquest sentit, els catàlegs de paisatge pretenen donar un sentit i un significat a la unitat de paisatge (paisatge), d'acord amb les tendències que s'observen en l'anàlisi del paisatge a tot Europa i a escala internacional, tendències que donen cada vegada més importància als elements dinàmics i intangibles del paisatge (a més dels estàtics i materials), a l'hora de definir el caràcter de cada paisatge.

¹⁰ Una de les principals referències a Europa en aquest sentit és el mapa que l'antiga Countryside Agency (actualment Natural England) va elaborar l'any 1996, anomenat mapa dels caràcters d'Anglaterra o *joint map*. Vegeu el capítol de la Carys Swanwick a la pàgina 130 del present llibre.

res paisatgístiques seculars i modernes, etc.), la percepció (textura, colors, formes, visibilitats, etc.) i les dinàmiques paisatgístiques existents, entre molts altres factors. També s'han analitzat les relacions que s'estableixen entre la població i el seu paisatge i que difícilment es poden identificar amb la simple superposició de capes cartogràfiques (proximitat, vincles emocionals, sentiment de pertinença, etc.). Així mateix, cal destacar que la definició de les 135 unitats de paisatge ha tingut en compte la continuïtat paisatgística en els límits administratius entre cadascun dels set àmbits, ja que en molts casos aquesta delimitació no segueix criteris paisatgístics.

Amb la voluntat de fer més propers els paisatges a la ciutadania, aquests han estat denominats a partir del reconeixement popular més habitual, expressat en el procés de consulta pública i participació ciutadana. Moianès, Pinyana, Vall Baixa del Llobregat, Conca de Tremp o Valls d'Olot són noms ben arrelats entre la població i pertanyen a la memòria col·lectiva de la gent. Cadascun d'aquests paisatges, com els d'arreu, és exclusiu, senzillament perquè les ciutats i les seves perifèries, els mosaics agroforestals, la vegetació, l'arquitectura, els noms de cada lloc, les olors, els sons, el tacte o altres impressions sensorials configuren paisatges que són característics de cada indret i d'enlloc més.

Les unitats de paisatge són rellevants perquè constitueixen les peces territorials bàsiques on aplicar polítiques de paisatge concretes, tenint en compte cada caràcter. Tenen una extensió mitjana de 237 km², adequada per a ser integrades en el pla territorial parcial o els plans directors territorials. Però el mapa dels paisatges de Catalunya és també una poderosa eina pedagògica¹¹ perquè els joves, i la societat catalana en general, prenguin consciència dels paisatges on viuen, de la importància dels seus valors naturals, culturals, socials, productius, simbòlics o identitaris, i també de la seva singularitat i dels seus riscos.

La diversitat paisatgística és una consciència emergent avui a tot el món. Cal celebrar que en un món cada vegada més homogeni en els àmbits de la cultura i l'economia, on la tendència és a la uniformització dels

¹¹ Una primera mostra de la capacitat pedagògica del mapa d'unitats de paisatge de Catalunya és la seva inclusió en els llibres de text de l'assignatura de Geografia de batxillerat del curs 2009/2010.

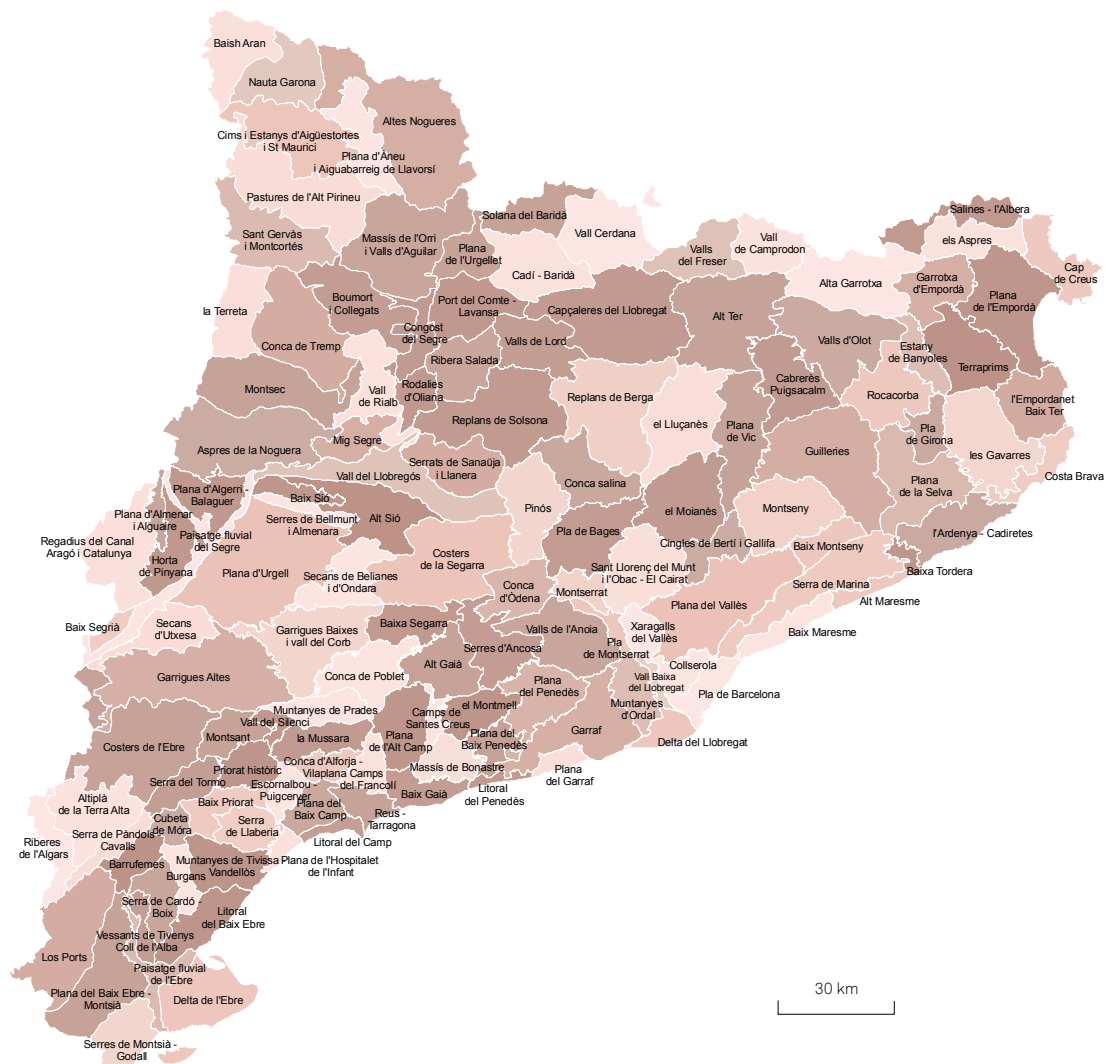

Figura 3. Proposta de mapa de les unitats de paisatge de Catalunya (pendent d'aprovació definitiva). Font: Observatori del Paisatge de Catalunya.

paisatges, a la valoració de la diversitat de paisatges i el seu caràcter vagi a l'alça.

En els catàlegs, per a cadascuna de les unitats de paisatge s'obtenen unes fitxes (vegeu la imatge 2) que descriuen els elements naturals i humans que constitueixen el paisatge, la seva evolució històrica, l'organització actual, l'expressió artística, la dinàmica actual, els valors paisatgístics, les principals rutes i punts d'observació i gaudi del paisatge, una descripció de la possible evolució de la unitat, l'avaluació d'amenaques i oportunitats, i els objectius de qualitat paisatgística.

Centre de Recerca del Camp de l'Empordà
Unitat de Paisatge 9 - Montbauert

No obstant aquesta baixa humanització del Montbauert, cal apuntar com un element de transformació i d'enriquiment del paisatge la creació de l'illa del patrimoni cultural i d'enriquiment del paisatge, englobant dos de balnearis mudades i canvis diversos (incloent els diferents vinyes), a aïllar com la de Sant Joan del Codolí, construïda el 1780 sobre una edificació del segle XII a Cornudella.

En l'evolució paisatgística del Montbauert hi té un paper destacat l'evolució dels nuclis de la Vila de Falset, Margalef i Cabanac, i els seus territoris propers. Tots tres nuclis han crescut de forma continguda pel que fa a la seva evolució urbanística de manera que s'han adaptat a unes condicions topogràfiques molt irregulars.

El nom de Margalef és probablement d'origen àrab, inspirat no en les grans quantitats de conreus de moraga que hi ha ja pel voltant del poble. És possible que fos un dels últims nuclis dels àrabs, junt amb Sitruana. Al principi del segle XII, l'any 1205, el rei Pere i donà el lloc de Margalef a Ciceron de Sabatella, també de Tortosa, per repoblar-lo.

Per la seva banda, i malgrat que no hi ha indicis clars, hom pensa que la fundació de la Vila de Falset podria haver tingut lloc també durant l'època àrab. El nom apareix esmentat per primera vegada el 1303, durant el regnat de Jaume II, el Just. És gairebé segur que en aquell temps la població rebégué fortificació, encara que l'únic record que en queda és a la torre més local. La plaça del poble és amonencada a Falset. De la mateixa manera, fins al període musulmà no hi ha cap indici que permeti assegurar l'època en què fou creat el primitiu nucli de població de Cabanac. El que se sap segur és que el poble existia durant la dominació musulmana amb el nom d'Almudovar. D'aquesta mateixa època data el castell de Cabanac, depenent directament del rei de Sicília.

El patrimoni arquitectònic desenvolupat en els darrers segles, a banda de les petites construccions de caràcter agrícola, inclou també elements destacats com les ermites de la Font, Sant Salvador, la Mare de Déu de Montbauert i, especialment, Sant Bartomeu (construïda amb l'origen documentada el 1182). Aquesta construcció d'èrmita té un caràcter realment singular en relació a altres ermites i construccions, en part, un altre element de transformació per la construcció d'estructures i espais aïllats en el seu entorn immediat.

En les darreres dècades, l'evolució d'algunes zones més humanitzades ha estat caracteritzada per l'abandonament d'algunes franges pel baix rendiment obtingut i, en sentit més ampli, per la tendència general al despoblament del món rural.

Feraltament als territoris deserts, la incidència de l'activitat agrícola a l'interior del Montbauert ha disminuït. Afortunadament, però, les zones agrícoles s'estenen per vastes superfícies (com conseqüència del despoblament

del conreu de la vinya del segle XIX. La reducció posterior del conreu va ser encara més ràpida en aquest espai, mentre que l'activitat ramadera ja gairebé no existeix després d'aquell moment i no constitueix, per tant, un factor d'incidència destacable sobre la vegetació. D'aquestes activitats, no obstant això, s'establen diverses moxos arquitectònics.

La creació de l'embarcament de Margalef (ja iniciat des de finals de 1905), a més de representar una transformació en el mateix, ha comportat la consolidació d'una de les petites franges de regadió existent en el conjunt del Pla de l'Estret.

La resta del territori mostra estadis diversos de regeneració de la vegetació anterior al desenvolupament de l'agricultura. Cal tenir en compte que l'espai ha sofert fenòmens que han accelerat la seva transformació, com pot ser el gran incendi de 1954, comportant la reducció de la superfície de conreu. Aquest constitueix el principal factor d'evolució ràpida del conjunt del paisatge.

Al llarg de molts segles el Montbauert no ha experimentat canvis significatius més enllà dels agostats i dels derivats dels incendis forestals i de la fluctuació dels conreus. No obstant això, en les darreres dècades cal destacar la creació de diverses franges viàries, tant corresponents a carreteres locals com a camins rurals i, fins i tot, a senders excursionistes, amb diversos graus d'efectivitat sobre el paisatge i en procés recent de renovació. Al mateix temps, cal destacar el lligit procés de creació de noves infraestructures energètiques i de comunicacions (xarxa de comunicacions a Margalef).

En els darrers anys cal registrar l'existència d'algunes activitats relacionades amb el lleure i l'educació ambiental, a l'embarcament de Margalef i a la

Vila de Falset respectivament. També ha tingut un impacte evident la creació del Parc Natural del Montbauert (2001), amb efectes sobre bona part d'aquesta illa, fet i que la implementació d'estratègies de gestió es troba encara en un moment força inicial.

Finalment, aquest espai no va registrar la incidència de la fita forestal i la recuperació posterior. Però el seu aïllament i la manca d'alternatives econòmiques ha motivat, en general, un gran impacte indirecte a partir d'un fort despoblament, situació de la qual el territori no mostra encara indicis clars de recuperació.

Organització actual del paisatge

El Montbauert és un territori amb un paisatge força homogeni. Predomina sobre una combinació de formes geològiques i vegetals. La proximitat humana es limita a l'entorn del nucli de Montbauert, on es localitzen els nuclis de població, petits i compactes, de Margalef, la Vila de Falset i Cabanac, i al sector meridional on els nuclis de població de la Moya de Montbauert i Albarca se situen a mitjà vessant. L'ús de conreu, antigament força extens en els vessants interiors del massís, ara resta reduïda a les vores del fita i les franges que encara persisteixen en les vores externes a les localitats esmentades.

El paisatge té un general caràcter escurat i l'ignit que s'ha donat per la profusió de torrons i barrancs que solquen el relleu i donen lloc a estretes valls molt encaixades, on no són estrany el conreu i l'ermitat. Aquest fet ha dificultat la comunicació per l'interior del massís que ha restat limitada a la xarxa de senders i camins de terradors.

Figura 9.3. Els conreus en localitat i les terrasses rurals del nu Montbauert en els canals més propers als nuclis de població. A la imatge superior de la Vila de Falset s'observa el fita que és conreu principal que genera formes irregulars, amb efectes a l'alta banda del fita i conreu d'altures en els canals més baixos.

126

Imatge 2. Detall de part d'una fitxa d'un catàleg de paisatge. Font: Observatori del Paisatge de Catalunya.

Valors en el paisatge

Els catàlegs de paisatge identifiquen diversos tipus de valors del paisatge atenent la riquesa i la diversitat de paisatges culturals de Catalunya i la necessitat imperant d'identificar-los i de deixar-ne constància. Són:

- Valors naturals i ecològics, referits als factors o elements que determinen la qualitat del medi natural.
- Valors estètics, relacionats amb la capacitat que té un paisatge per a transmetre un determinat sentiment de bellesa.
- Valors històrics, que corresponen a les empremtes més rellevants que l'ésser humà ha deixat en el paisatge al llarg de la història.
- Valors productius, relacionats amb la capacitat d'un paisatge per a proporcionar beneficis econòmics, convertint els seus elements en recursos.
- Valors d'ús social, relacionats amb la utilització que un individu o un determinat col·lectiu fan d'un paisatge.
- Valors religiosos i espirituals, corresponents a elements del paisatge o paisatges en el seu conjunt que es relacionen amb pràctiques i creences religioses.
- Valors simbòlics i identitaris, corresponents a la identificació que un determinat col·lectiu sent vers un paisatge.

La societat atribueix valors al paisatge, però no tots els paisatges tenen el mateix significat per a tothom. A cada paisatge se li poden assignar diversos valors i en graus diferents, segons l'agent o individu que el percep. Cal acceptar, per tant, l'existència de dificultats metodològiques i de diferències de percepció que obstaculitzen d'entrada la definició d'un mètode quantitatiu de valoració de la qualitat d'un paisatge que sigui vàlid i acceptat per tothom. És per aquest motiu que els catàlegs de paisatge eviten la jerarquització de nivells de qualitat del paisatge i la quantificació dels seus valors, una tasca molt complexa, per no dir impossible, atès que la majoria dels valors responen a percepcions o sensacions de la població subjectives i incommensurables. A això s'hi afegeix que vivim en una societat en contínua evolució, on canvien molt ràpidament els elements i els valors que la defineixen, la qual cosa encara fa més complexa aquesta anàlisi, si

bé es constata una progressiva objectivació col·lectiva d'alguns d'aquests valors.

El catàleg de paisatge defensa el manteniment d'aquests valors, i ho fa a una escala que és l'òptima per als instruments de planejament esmentats, sense la pretensió de fer un recull exhaustiu i a una escala molt detallada, més propi d'altres instruments, com les cartes del paisatge. La identificació dels valors en el paisatge té interès per a àmbits i administracions diverses, tant si és per a orientar el desenvolupament territorial i urbanístic, com per a dissenyar estratègies turístiques (cal recordar que el paisatge és un actiu de primer ordre), com per a integrar-los en iniciatives d'educació en el paisatge, entre moltes altres funcions dels catàlegs ja esmentades.

Imatge 3. Les fileres arbrades presents a determinades vies i accessos a nuclis urbans són un dels trets més distintius dels nostres paisatges, de gran valor històric, ecològic i estètic.

Els paisatges d'atenció especial

A més de les unitats de paisatge, ja descrites anteriorment, els catàlegs preveuen un segon nivell d'anàlisi, denominat paisatge d'atenció especial, reservat a aquells casos en els quals sigui necessari recollir l'existència de

sectors de paisatge amb trets molt singulars, però d'escassa extensió territorial. Són porcions del territori que presenten una determinada heterogeneïtat, complexitat o singularitat des d'un punt de vista paisatgístic (per exemple, zones periurbanes en transformació o altres llocs amb una intensa i ràpida transformació dels seus usos) i que, per tant, necessiten estratègies, criteris i actuacions específics per a protegir-los, gestionar-los i ordenar-los.

El paper dels paisatges d'atenció especial és clau per incidir encara més en altres objectius de planejament que no siguin el merament territorial, com és el cas de l'urbanístic. Les decisions preses en l'àmbit urbanístic són, sens dubte, les que acaben incidint en el paisatge, o almenys les que són més fàcils de percebre per part de la població. Els espais periurbans o urbans de la regió metropolitana de Barcelona, de la costa catalana, de determinades zones del Pirineu o, en general, de paisatges de ràpida transformació, són exemples de paisatges que requereixen en certs casos aquest tipus d'anàlisis amb més detall. Concretament, en el Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre els paisatges d'atenció especial són el riu Ebre, eix vertebrador de les Terres de l'Ebre i símbol paisatgístic de primer ordre per a la població; la plana del Baix Ebre i el Montsià, on predomina de manera homogènia el cultiu de l'olivera; els paisatges de pedra en sec, que cobreixen un 65% de les Terres de l'Ebre, i els paisatges que van ser escenari de la batalla de l'Ebre durant la Guerra Civil, que formen part cada cop més de l'imaginari col·lectiu de la població.

La informació i les anàlisis aportades per l'estudi dels paisatges d'atenció especial constitueixen un marc de referència bàsic per als equips que redacten plans d'ordenació urbanística municipal (POUM) i per a aquells que elaboren estudis paisatgístics amb la finalitat d'incloure'ls en els informes ambientals dels plans urbanístics.

Miradors i itineraris

Una de les formes contemporànies de contemplació dels paisatges urbans i rurals és mitjançant els miradors. Aquests espais privilegiats conviden, sedueixen, estimulen i, evidentment, faciliten la contemplació i l'estima pels paisatges, i al mateix temps permeten experimentar verdaderes sensacions de plaer i tranquil·litat. No es tracta, doncs, d'una contemplació

merament visual, sinó també emocional i vivencial. Els miradors més estratègics acostumen a localitzar-se en llocs elevats, accessibles, de major amplitud escènica, i amb vistes atractives i variades que permeten captar tots els matisos dels paisatges i, fins i tot, interactuar-hi. Es tracta de cims, edificis públics de les ciutats, places, muralles, torres, castells, ermites, marges de les carreteres i autopistes, llocs que poden tenir al mateix temps una forta càrrega simbòlica i emocional per a la població. Alguns dels miradors inclouen mitjans explícits per a la interpretació dels paisatges, sobretot panells, mentre que en d'altres l'essència de cada paisatge i el seu significat poden intuir-se a través d'altres tipus d'elements més suggerents, o simplement pel coneixement, la percepció i la mirada de la persona que s'hi troba. L'Observatori del Paisatge de Catalunya, per mitjà dels catàlegs de paisatge, ha localitzat i cartografiat més de 450 punts d'observació estratègics de la diversitat de paisatges de Catalunya i els seus valors, que tenen un elevat interès didàctic i de sensibilització social.

Imatge 4. Mirador de la muntanya de Sant Grau, a Sant Gregori (Gironès).

D'altra banda, les carreteres són, actualment, les principals vies de penetració i coneixement dels paisatges. Amb la mateixa filosofia que els miradors, els catàlegs identifiquen itineraris paisatgístics, tant rodats com no rodats, que recorren aquells paisatges o elements del paisatge que són més valorats (paisatges agraris, espais naturals, etc.), però també vies i camins que puguin posar en valor espais menys valorats, sobretot els més degradats.

Objectius de qualitat paisatgística

Un dels pilars bàsics del Conveni europeu del paisatge i, de retruc, de la Llei del paisatge, són els objectius de qualitat paisatgística. Els objectius de qualitat paisatgística són la declaració de les preferències paisatgístiques d'una societat, després de conèixer-ne l'estat, els valors i els riscos. Responen a la pregunta, tan senzilla i complexa alhora, de quin paisatge volem, i ho fan a partir de l'opinió dels ciutadans i dels principals agents socials i econòmics presents a cada territori.

Més enllà de la incidència que tinguin en els instruments propis de la planificació territorial, urbanística o sectorial, els objectius de qualitat paisatgística també tenen la funció d'incrementar la consciència ciutadana amb relació al paisatge. Han d'actuar de guia i de marc de referència no només per a l'Administració, en qualsevol dels seus àmbits, sinó també per al conjunt de la ciutadania, tant en l'entorn del que habitualment s'entén per societat civil com en l'individual. Els objectius de qualitat paisatgística tenen, per tant, un rang estratègic.

L'Observatori del Paisatge ha definit un conjunt de deu objectius generals de qualitat paisatgística per a tot Catalunya:

- Uns paisatges ben conservats, gestionats i ordenats, independentment de la seva tipologia (urbans, periurbans, rurals o naturals) i del seu caràcter.
- Uns paisatges vius i dinàmics (els existents i els de nova creació per mitjà de la intervenció), capaços d'integrar les inevitables transformacions territorials sense perdre la seva idiosincràsia.
- Uns paisatges heterogenis, que reflecteixin la rica diversitat paisatgística de Catalunya i que s'allunyin de l'homogeneïtzació.

- Uns paisatges endreçats i harmònics, que evitin el desordre i la fragmentació.
- Uns paisatges singulars, que s'allunyin de la banalització.
- Uns paisatges que mantinguin i potenciïn els seus referents i valors, tangibles i intangibles (ecològics, històrics, estètics, socials, productius, simbòlics i identitaris).
- Uns paisatges sempre respectuosos amb el llegat del passat.
- Uns paisatges que transmetin tranquil·litat, lliures d'elements dissonants, de sorolls discordants i de contaminació lumínica i olfactiva.
- Uns paisatges que puguin ser gaudits sense posar-ne en perill el patrimoni i la idiosincràsia.
- Uns paisatges que atenguin la diversitat social i contribueixin al benestar individual i social de la població.

En coherència amb aquests objectius generals de qualitat paisatgística, cada catàleg de paisatge n'ha formulat uns altres de propis amb relació a l'àmbit territorial a què es refereix, així com per a cadascuna de les unitats de paisatge que s'hi han identificat. En els catàlegs de paisatge, els objectius de qualitat paisatgística sorgeixen dels atributs, valors i reptes reconeguts en els paisatges de Catalunya, després de recollir l'opinió dels ciutadans i dels principals agents socials i econòmics presents a cada territori. Per exemple, un dels objectius de qualitat paisatgística que estableix el Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre és “uns paisatges dels entorns fluvials, urbans i naturals del riu Ebre, de la resta de rius ebrencs, i del conjunt de barrancs i rieres, que conservin els seus valors i siguin accessibles per a activitats de gaudi respectuós” (Nogué i Sala, 2009: p. 329).

criteris i accions, base per a la definició de les directrius del paisatge

Els catàlegs de paisatge, finalment, proposen criteris i accions per complir amb els objectius anteriors. La proposta de criteris i accions constitueix la principal base per a la formulació de les directrius del paisatge que han d'incorporar-se en els plans territorial parcials. Així, per exemple, per assolir l'objectiu de qualitat paisatgística del Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre esmentat en l'apartat anterior, s'estableixen criteris com:

“Criteri 12.2. Destacar el caràcter, potenciar el valor paisatgístic i facilitar l'accés dels fronts fluvials a través d'un tractament acurat en el planejament urbanístic. Els plans d'ordenació urbanística municipal (POUM) de Riba-roja d'Ebre, Flix, Ascó, Garcia, Móra d'Ebre, Miravet, Benifallet, Xerta, Tivenys, Tortosa, Amposta, Deltebre i Sant Jaume d'Enveja han d'establir mesures per recuperar la coherència formal en aquells fronts que l'hagin perduda per causa de la volumetria dels edificis o de la baixa qualitat de l'arquitectura. Aquestes mesures han de tractar: els elements locals característics; el cromatisme de les façanes; possibilitar l'accés públic a tota l'àrea a través de passeigs fluvials; crear platges fluvials als trams on el riu es corba lleugerament aprofitant l'escena paisatgística de la vegetació de ribera; fomentar el contacte ciutadà amb les zones d'aigua; recuperar, potenciar i preservar les grans panoràmiques obertes de vista al riu; convertir els edificis catalogats (edificis singulars, embarcadors) com elements positius del paisatge en la nova ordenació; o reutilitzar o limitar elements o infraestructures que hagin perdut la seva funcionalitat (hivernacles, etc.).”

“Criteri 12.3. Millorar i/o reintegrar paisatgísticament els següents fronts fluvials: el del complex nuclear d'Ascó, de la central hidroelèctrica de Riba-roja d'Ebre, el del complex petroquímic de Flix i el del polígon Baix Ebre. Les tècniques de la contextualització, harmonització, mimesi i ocultació, mitjançant franges d'arbrat o d'altra vegetació són, llevat de casos justificats de monumentalitat, d'aplicació oportuna especialment per a millorar la integració paisatgística d'instal·lacions d'aquest tipus.” (Nogué i Sala, 2009: p. 404)

És notori destacar que el Pla territorial parcial de les Terres de l'Ebre, que, unes setmanes abans de tancar aquest capítol, havia estat aprovat amb caràcter inicial pel Departament de Política Territorial i Obres Públiques¹², incorpora per primera vegada un capítol específic amb les directrius del paisatge dins del document “Normes d'ordenació territorial i directrius

¹² Edicte de 31 de agost de 2009, pel qual es fa pública l'aprovació inicial del Projecte del Pla territorial parcial de les Terres de l'Ebre.

del paisatge”. Aquestes directrius del paisatge, específiques per a l'àmbit de les Terres de l'Ebre, reconeixen les unitats de paisatge que el catàleg de paisatge ha identificat en aquest territori, els 15 objectius de qualitat paisatgística que hi ha definits, així com una part dels criteris i les accions que el catàleg estableix d'acord amb els objectius de qualitat paisatgística definits. En alguns aspectes, els criteris i les accions establerts en el catàleg de paisatge constitueixen directament el contingut de les directrius del paisatge incorporades en el Pla territorial de les Terres de l'Ebre.

Imatge 5. Encaix entre el nucli urbà d'Amposta i les terrasses fluvials del riu Ebre.

Més enllà dels catàlegs: la integració de les directrius del paisatge en el planejament territorial i en les polítiques sectorials

Es pot afirmar que Catalunya es troba entre les regions europees capdavanteres i més innovadores en la planificació i l'ordenació del paisatge. Des de l'adhesió del Parlament de Catalunya al Conveni europeu del paisatge el desembre del 2000, Catalunya ha promulgat una llei del paisatge i ha creat l'Observatori del Paisatge que, entre el 2005 i el 2009, ha impulsat i coordinat la redacció dels catàlegs de paisatge, entre altres iniciatives.

La principal eina de què disposa l'Observatori en aquests moments per a introduir el paisatge en el planejament territorial i urbanístic són els catàlegs de paisatge de Catalunya. Aquest objectiu suposa un verdader repter metodològic, ja que encara no s'han produït gaires experiències similars a Europa. A més, els catàlegs de paisatge aborden el coneixement, l'anàlisi i la reflexió sobre la diversitat de paisatges de Catalunya per mitjà de la integració de valors naturals i culturals en les seves dimensions tangible i intangible. Aquest punt també representa un gran desafiament, sobretot per les tímides metodologies existents en el camp de la identificació i l'avaluació dels elements intangibles del paisatge, però es tracta d'una qüestió fonamental en una eina i uns objectius de naturalesa holística i integrada, i en uns temps de creixent interès, valoració i demanda social del paisatge.

Més enllà de la seva elaboració, la gestió dels resultats dels catàlegs de paisatge recau principalment sobre el Departament de Política Territorial i Obres Públiques. Aquest fet té dues conseqüències positives: en primer lloc, s'assumeix que els valors del paisatge són essencials per a l'ordenació i la gestió del territori en benefici de la qualitat de vida dels ciutadans de Catalunya; però, a més, aquesta opció cal veure-la com a molt integradora en la mesura que és una autoritat sectorial (l'esmentat Departament de Política Territorial) qui s'encarrega de la millora del paisatge amb la incorporació dels criteris paisatgístics en els seus instruments de planificació.

Els catàlegs de paisatge no pretenen dibuixar el futur paisatge de Catalunya, més enllà de ressaltar certes tendències que semblen evidents. En canvi, sí que defineixen objectius, criteris i accions concrets que, un cop transformats en directrius del paisatge, contribueixen a millorar la qualitat dels paisatges de Catalunya i, en definitiva, la qualitat de vida dels ciuta-

dans. La Llei del paisatge estableix que les directrius del paisatge esmen-tades, de caràcter normatiu, han de ser integrades en els plans territorials parcials i els plans directors territorials que s'elaboren. Aquest punt situa normativament el paisatge, per primer cop, en el vèrtex de la planificació territorial a Catalunya. Tot i això, és molt necessari precisar més els instru-ments que permetin traspasar aquestes directrius del paisatge de l'escala territorial a la municipal a fi que s'introdueixi el paisatge en la normativa d'urbanisme i edificació i en els instruments de planejament urbanístic, ja que és en aquest àmbit on es podrien considerar aquelles dinàmiques ur-banístiques que degraden i empobreixen la qualitat de bona part dels pai-satges quotidians, sobretot els de les perifèries urbanes, els litorals, els de muntanya i els agrícoles.

D'altra banda, la introducció de les directrius del paisatge en les po-lítiques sectorials és una qüestió encara no resolta; requereix polítiques transversals (no sempre fàcils d'impulsar i sovint obstaculitzades per es-culls institucionals i organitzatius), que garanteixin que polítiques com les del paisatge no siguin independents de les altres polítiques que incideixen en el territori (d'infraestructures, industrials, agrícoles, turístiques, etc.). És en aquest punt on cal una coordinació efectiva entre les diferents admi-nistracions, així com mecanismes o instruments que permetin fer conver-gir les directrius del paisatge derivades dels plans territorials parcials amb les polítiques sectorials. L'Observatori del Paisatge, un ens amb persona-litat jurídica pròpia i independent dels seus membres, com a responsable de l'elaboració dels catàlegs de paisatge, podria desenvolupar una funció rellevant per garantir tècnicament unes directrius paisatgístiques adequa-des i un control dels resultats del procés per integrar-les en les polítiques sectorials. En aquest sentit, l'Observatori del Paisatge pot afavorir una cul-tura del diàleg que superi l'excessiva fragmentació de les estructures de l'Administració pública, tan perjudicial per a la visió integrada del paisatge que emana de la llei. Aquest diàleg no ha de produir-se només entre admi-nistracions, sinó també entre aquestes i la societat civil.

A Catalunya, tot i existir un compromís creixent de l'Administració amb el paisatge, encara no s'ha avançat prou amb relació als objectius d'in-tegració paisatgística en totes les polítiques públiques. A més, la societat tampoc té el suficient grau de consciència sobre la importància de preser-

var i millorar el paisatge. Els catàlegs constitueixen una magnífica oportunitat per a reflexionar sobre el model territorial de desenvolupament del país i progressar en les dues direccions indicades. Han de permetre avançar amb decisió cap a una nova cultura d'ordenació del territori que exigirà, sens dubte, elevades dosis de sensibilitat paisatgística per part de tots els agents que hi intervenen.

Referències bibliogràfiques

BUSQUETS, Jaume; CORTINA, Albert (eds.) (2009). *Gestió del paisatge. Manual de protecció, gestió i ordenació del paisatge*. Barcelona: Ariel.

CONSELL D'EUROPA (2000). *Conveni europeu del paisatge* [en línia]. <http://www.mma.es/secciones/desarrollo_territorial/paisaje_dt/convenio_paisaje/pdf/cep_catala.pdf> [consulta: 07.10.2009].

COUNTRYSIDE COMMISSION; ENGLISH NATURE (1996). *The Character of England - Landscape, Wildlife and Natural Features* (Map/Leaflet). Cheltenham: Countryside Commission.

DECRET 343/2006, de 19 de setembre, pel qual es desenvolupa la Llei 8/2005, de 8 de juny, de protecció, gestió i ordenació del paisatge, i es regulen els estudis i informes d'impacte i integració paisatgística, *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 4723, de 21 de setembre del 2006, p. 39.384-39.388.

EDICTE de 31 de agost de 2009, pel qual es fa pública l'aprovació inicial del Projecte del Pla territorial parcial de les Terres de l'Ebre, *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 5457, de 3 de setembre del 2009, p. 65.914.

GENERALITAT DE CATALUNYA (2006). *Llei 8/2005 i Reglament de protecció, gestió i ordenació del paisatge*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. (Quaderns de Legislació).

LLAUSÀS, Albert (2008). *Bases conceptuals i metodològiques dels indicadors 1.1, 2 i 3 de l'Observatori del Paisatge de Catalunya*. [Inèdit]. Encàrrec de l'Observatori del Paisatge de Catalunya.

LLEI 12/1985, de 13 de juny, d'espais naturals, *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 556, de 28 de juny del 1985, p. 2.113-2.119.

LLEI 2/2002, de 14 de maig, d'urbanisme, *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 3600, de 21 de març del 2002, p. 5.053.

LLEI 8/2005, de 8 de juny, de protecció, gestió i ordenació del paisatge, *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 4407, de 16 de juny del 2005, p. 17.625-17.628.

NOGUÉ, Joan; SALA, Pere. (2006). *Prototipus de catàleg de paisatge. Bases conceptuals, metodològiques i procedimentals per elaborar els catàlegs de paisatge de Catalunya*. Olot: Observatori del Paisatge de Catalunya.

--- (dir.) (2009). *Catàleg de paisatge de les Terres de l'Ebre*. Olot: Observatori del Paisatge.

OBSERVATORI DEL PAISATGE DE CATALUNYA (2007). *Objectius de qualitat paisatgística per a Catalunya* [en línia]. <<http://www.catpaisatge.net/cat/objectius.php>> [consulta: 14.10.2009].

--- *Observatori del Paisatge de Catalunya* [en línia]. <www.catpaisatge.net> [consulta: 14.10.2009].

--- *Catàlegs de paisatge* [en línia]. <<http://www.catpaisatge.net/cat/catalog.php>> [consulta: 15.10.2009].